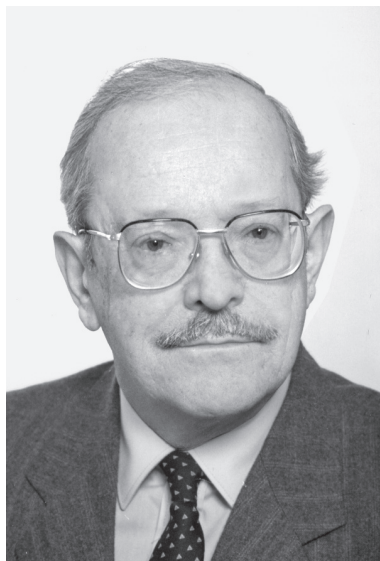

Prof. dr. Božo Otorepec (24. 12. 1924 – 28. 2. 2008)

Na mrzel in deževen dan 4. marca 2008 je bil na ljubljanskih Žalah v manjšem krogu sorodnikov, prijateljev, sodelavcev in tudi učencev, pokopan zgodovinar Božo Otorepec, kateremu dolguje slovenska medievistika zelo veliko in ki je s svojimi raziskavami, predvsem pa s svojim neutrudnim zbiranjem in objavljanjem starejšega arhivskega gradiva, pustil zelo opazno sled v slovenskem zgodovinopisju 20. stoletja kot tudi veliko raziskovalno dediščino, ob kateri se bodo napajale še generacije in generacije raziskovalcev slovenskega srednjega veka.¹

Božo Otorepec se rodil 24. decembra 1924 v kraju Sv. Petar Orehovac pri Križevcih na Hrvaškem, kamor je orožniška služba pripeljala njegovega očeta in z njim tudi družino. Prav zaradi očetove službe je Otorepec del svojega otroštva nato preživel še v Suvi Reki pri Prizrenu na Kosovu in v Skopju v Makedoniji, del pa v Braslovčah pri svojih starih starših, kjer je tudi obiskoval osnovno šolo. Nato je postal dijak gimnazije v Celju, ki jo je končal med vojno, leta 1944, in kjer se je – kar je bilo kasneje zelo pomembno tudi za njegovo delo – odlično naučil nemško. Že leta 1945 se je vpisal na ljubljansko Filozofsko fakulteto in začel študirati zgodovino in geografijo. Tu se je prvič pokazala njegova nagnjenost do pomožnih zgodovinskih ved, ki jih je tedaj predaval Milko Kos in je tako še pred koncem študija, ki ga je zaključil poleti 1951, v Dubrovniku z odliko opravil precej obsežen arhivistični tečaj (od januarja do avgusta 1950), ki mu je odprl službeno pot v Mestni arhiv Ljubljane, kjer je bil skorajda celotno obdobje njegov direktor Sergij Vilfan. Tu je ostal Otorepec s krajšim presledkom do konca leta 1971 in se vmes 1954/55 izpopolnjeval na Inštitutu za avstrijske zgodovinske raziskave (Institut für Österreichische Geschichtsforschung) pri Univerzi na Dunaju, katerega šola je bila izrazito usmerjena v delo s starejšim arhivskim gradivom. Z začetkom leta 1972 je Otorepec prišel na Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, v tedanjo Sekcijo za občo in narodno zgodovino akademijinega Zgodovinskega inštituta, katere naslednik je danes Zgodovinski inštitut Milka Kosa pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU. Zgodovinskemu inštitutu je ostal Božo Otorepec nato zvest do upokojitve leta 1993, v svojo tamkajšnjo pisarno, med prepise starih listin, pa je nato hodil delat še skorajda celo desetletje.

Že leta 1967 je prevzel Otorepec po Milku Kosu na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete predavanja iz pomožnih zgodovinskih ved in tudi to delo, sprva v zelo slabih pogojih, brez ustreznih pripomočkov za učenje paleografije, diplomatike in kronologije, ki so bili glavni sklopi znotraj njegovih predavanj in vaj, je opravljal vestno in natančno do svoje upokojitve. Vmes je leta 1986 in za današnje razmere zelo pozno doktoriral, pri čemer pa je bilo to v prvi vrsti posledica Otorepčeve natančnosti in hiperkrtičnosti: za zbiranje in kompletiranje gradiva ter nato za pisanje disertacije si je vzel toliko časa, kolikor je menil, da ga potrebuje za izdelavo raziskave, ki bo zadostila tudi najvišjim znanstvenim kriterijem – zopet nekaj, kar v današnjih razmerah ni ravno samo po sebi razumljivo. Doktorski naslov mu je nato tudi formalno odprl pot do najvišjih nazivov in leta 1987 je bil najprej izvoljen za znanstvenega svetnika in leto kasneje še za rednega univerzitetnega profesorja za pomožne zgodovinske vede.

¹ Seznam vseh biografskih zapisov o Božu Otorepcu, kot tudi njegovo bibliografijo prinaša prispevek Nataše Stergar in Draga Samca, Bibliografija prof. dr. Boža Otorepca, v: Darja Mihelič (ur.), Ad fontes : Otorepčev zbornik (Ljubljana 2005) 31–42.

Že iz tega kratkega prikaza osnovnih informacij o poklicni poti Boža Otorepca je razvidno, da je bilo glavno področje njegovega strokovnega in znanstvenega raziskovanja tisti del zgodovinopisja, ki ga pokriva pojem pomožne (čeprav nemara pravilneje temeljne) zgodovinske vede in kjer je bil po Milku Kosu pri nas tudi vodilni strokovnjak. Eno od glavnih področij Otorepčevega dela so tu bile objave virov. Tako je med letoma 1956 in 1968 vsako leto objavil po en zvezek Gradiva za zgodovino Ljubljane v srednjem veku, kjer obsežno zbrano listinsko gradivo ni pomembno samo za zgodovino mesta ampak tudi za marsekatera druga vprašanja slovenskega srednjega veka. 1986 je skupaj s Sergijem Vilfanom in Vladom Valenčičem objavil v eni monografiji dve ljubljanski trgovski knjigi iz 16. stoletja. 1985, 1989 in 1995 je najprej objavil ortenburški gozdni red iz 1406, nato gozdni red za Istro, Furlanijo in Kras iz leta 1541 in končno še izbrano gradivo za zgodovino gozdarstva na Slovenskem v srednjem veku. Leta 1995 mu je v posebni monografiji izšlo tudi Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma za čas med 1270 in 1405. Knjiga, ki mu je zrasla iz arhivskega dela, opravljenega v prvi polovici sedemdesetih let 20. stoletja, na najboljši možen način opozarja na pomen furlanskega gradiva za slovensko zgodovino in hkrati tudi na velike raziskovalne potencialne, ki še čakajo, da jih pretresemo in izkoristimo. Istega leta je v Gradcu Walter Brunner ob sodelovanju Boža Otorepca objavil 88 do tedaj nepoznanih oziroma nedostopnih listin starejšega gallerberškega arhiva, ki so pomenile pomembno obogatitev virov za zgodovino Kranjske in slovenske Štajerske. 1998 je sledila objava izbranih listin Zgodovinskega arhiva Ljubljane za obdobje 1320-1782, ki jo je pripravil skupaj z Draganom Matičem in ki je s svojimi odličnimi posnetki dokumentov in pripadajočimi transkripcijami tudi prvovrsten učni pripomoček za paleografijo. V sklop objav virov pa seveda sodi tudi objava šeste knjige Gradiva za slovensko zgodovino v srednjem veku iz leta 2002, ki po več kot sedemdesetih letih nadaljuje veliko delo Franca (in Milka) Kosa in ki jo je prav na podlagi Otorepčevega gradiva za objavo uredil in pripravil France Baraga. Podobno je bila Otorepčeva transkripcija podlaga za objavo ljubljanskega kazenskega sodnega reda iz 1514 (Malefične svoboščine Ljubljančanov) leta 2005.

Listinsko in podobno gradivo je Otorepec objavljati tudi v različnih in številnih razpravah – tu naj omenim npr. le objavo nekaterih ključnih ali pa vsaj pomembnih dokumentov (v celoti ali pa v obliki regestov) za najstarejšo zgodovino Kamnika, Novega mesta, Radovljice, Mokronoga, Mednega, Šentjerneja ipd., pa tudi objavo listin za koroški kmečki upor 1478, kot tudi seznam t.i. deželnih sovražnikov iz časa habsburško-celjske faje – predvsem pa je potrebno omeniti njegovo najbolj obsežno in najbolj dragoceno delo na področju evidentiranja, transkribiranja in ediranja srednjeveških virov, ki ga običajno poznamo kar pod imenom Otorepčeva zbirka oz. kartoteka, bolj uradno pa se imenuje Centralni katalog srednjeveških listin za Slovenijo. Ta obsežna zbirka prepisov srednjeveških listin za slovensko ozemlje je Otorepcu nastajala štiri desetletja in je rezultat sistematičnega pregledovanja arhivskega gradiva doma in v tujini. Zlasti dragocena je za obdobje poznega srednjega veka, za katerega v glavnem ni na razpolago objavljenih (zbirk) virov in za svoje raziskave so jo z avtorjevim dobrohotnim dovoljenjem v glavnem uporabljali vsi danes aktivni raziskovalci slovenske srednjeveške zgodovine. Ni dvomiti, da bo imela ta velika Otorepčeva dediščina, hranjena na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa pri ZRC SAZU, tudi v bodoče številne uporabnike, pri čemer bi bilo za razmisliti, ali ne bi bilo mogoče smiselno, da bi jo v digitalizirani (skenirani) obliki naredili še bolj in lažje dostopno.

Drugo veliko področje Otorepčevega dela znotraj področja pomožnih zgodovinskih ved pa je bilo pisanje člankov in razprav o teh vedah samih in o posameznih konkretnih problemih, ki jih razrešujejo. Tu sega njegov opus nazaj do leta 1958, ko je v Enciklopediji Jugoslavije objavil gesli o grbih in heraldiki v Sloveniji in je desetletje kasneje za to publikacijo napisal še geslo o sfragistiki pri nas. Kasneje, ko je v drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja začela izhajati Enciklopedija Slovenije, je bil Otorepec prvi strokovnjak in glavni pisec gesel s področja pomožnih zgodovinskih ved. Nadalje se je posebej veliko ukvarjal s pečati in grbi, o čemer je napisal celo vrsto manjših prispevkov, predvsem pa »najbolj temeljito delo o sfragistiki in heraldiki v slovenski zgodovinski literaturi« (Sergij Vilfan) – monografijo o srednjeveških pečatih in grbih mest in trgov na Slovenskem. Knjiga je izšla leta 1988 in je za objavo pripravljena njegova doktorska disertacija. V njej je Otorepec obravnaval pečate in grbe 37 mestnih naselbin, od katerih ležijo nekatere tudi izven slovenskega jezikovnega oziroma etničnega prostora. Z veliko natančnostjo in vztrajnostjo je zbral in obdelal izjemno dokumentacijo, ki ne obravnava samo tematike, napovedane v naslovu, ampak se na njeni osnovi seznanjamo tudi z začetki in najzgodnejšo zgodovino mestnih naselbin na Slovenskem. Na tem področju je knjiga povsem nespregledljiva in zagotovo že spada

med klasična dela slovenske medievistike oziroma zgodovinarstva. Povzamem lahko, da so tozadevne raziskave in objave Boža Otorepca nepogrešljive za slovensko heraldiko in sfragistiko in temu primerno je bilo tudi njegovo sodelovanje z društvom Heraldica Slovenica (ustanovljeno po osamosvojitvi), kjer je bil Otorepec zelo aktiven tudi pri pripravljanju predlogov za grbe posameznih občin. In nenazadnje, z njegovim sodelovanjem je izšla tudi Valvasorjeva velika grbovna knjiga (1993).

Tretje pomembno področje Otorepčevega znanstvenega in raziskovalnega dela pa je bilo namenjeno lokalnozgodovinski problematiki. V ta sklop sodijo njegovi pregledi lokalne zgodovine posameznih krajev (in tudi gradov) ali pa prispevki k tej zgodovini, ki jih je v glavnem pisal na podlagi svoje bogate zbirke listinskega gradiva, iz katere je lahko postregel z marsikaterim novim podatkom ali dokumentom. Tudi tu se je kazalo Otorepčovo nagnjenje do drobnega dela, s katerim je lahko obogatil naše vedenje o Ljubljani, Kamniku, Radovljici, Ribnici, Idriji, Kostanjevici ob Krki, Mengšu, Krškemu, Novemu mestu, Logatcu, Turjaku, Bogenšperku, Brdu pri Kranju, Smledniku, Snežniku, Šenčurju, Starem gradu pri Novem mestu itd.

Ta kratek pogled na glavna področja Otorepčevega dela in delovanja pa ne bi bil popoln, če ne bi omenil še njegovega sodelovanja pri slovarju srednjeveške latinščine na tleh Jugoslavije, kot tudi njegovega prizadevanja za vrnitev arhivskega gradiva iz Avstrije v sklopu jugoslovansko-avstrijskih arhivskih pogajanj na podlagi konvencije iz 1923. Tu je bila prav Otorepčeva zasluga, da je bilo najprej ustrezno evidentirano in nato tudi vrnjeno številno listinsko gradivo – med njimi arhivi posameznih samostanov in tudi arhiv celjskih grofov. To je bil tudi glavni razlog, da je leta 1985 postal častni član Arhivskega društva Slovenije, kjer je bil tudi med njegovimi ustanovitvenimi člani in mu je na začetku (1954-1958) tudi predsedoval. Prav tako je Otorepec sodeloval pri ustanavljanju Kronike, časopisa za krajevno zgodovino, ki ji je nato ostal zvest dolga desetletja.

Božo Otorepec je v slovenskem zgodovinarstvu zasedel visoko mesto in zaslužen priznanje za njegov prispevek k poznavanju starejše slovenske zgodovine mu je bilo izkazano tudi s posebnim Otorepčevim zbornikom *Ad fontes* (2005), ki ga je s svojimi prispevki podpisalo skoraj štirideset zgodovinarjev in zgodovinarjev iz Slovenije in Avstrije in ki je bil lahko slavljenec predan kmalu po njegovi osemdesetletnici. S tem je bil vsaj do neke mere poplačan dolg, ki ga ima slovensko zgodovinarstvo do njega.

Peter Štih